

РЕЦЕНЗІЯ

проректора з науково-педагогічної роботи, міжнародної діяльності та розвитку, професора кафедри економіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктора економічних наук, професора **ТКАЧУКА Вадима Анатолійовича** на дисертацію **КОНОВАЛОВА Романа Ігоровича** на тему: «**Державне регулювання розвитку рибного господарства в Україні**», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Вивчення дисертації, а також представлених матеріалів щодо апробації та практичного впровадження основних результатів наукового дослідження, виконаного Романом Коноваловим, дозволяє констатувати наступне щодо актуальності, ступеня обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, наукової новизни одержаних результатів, повноти їх викладу в опублікованих наукових працях та визначити загальну оцінку проведеного дослідження.

1. Актуальність обраної теми дисертації, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Динаміка процесів глобалізації істотно перетворила підходи з метою формування та функціонування економіки у третьому тисячолітті. Нові виклики цивілізаційного прогресу визначаються впливом сучасних факторів, зокрема, велике значення приділяється аспектам продовольчої безпеки. На сучасному етапі розвитку вирішення вищезазначеної проблеми набуває важливого значення, який отримав визнання в Декларації тисячоліття від ООН. Нині існують різноманітні підходи до створення умов для забезпечення глобальної та регіональної продовольчої безпеки, з особливим акцентом на розвиток секторів рибного господарства, зокрема рибальства та аквакультури.

В сучасних реаліях рибне господарство демонструє позитивну динаміку росту. Так, згідно Доповіді продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO) за останні 70 років обсяг виробництва продукції промислового рибальства та аквакультури (за винятком водоростей) зріс з 19 млн т у 1950 році до 178 млн т у 2020 році, що значно перевищує показники багатьох видів продукції тваринництва. Споживання риби на одну особу зросло з 9,0 кг у 1961 році до 20,2 кг у 2020 році. Тому у сучасних умовах рибне господарство має стійку позитивну динаміку розвитку. Водночас, можливості зростання експортного потенціалу рибного господарства України пов'язані із ступенем впливу заходів, інструментів прямого державного регулювання на розвиток економічної системи в рибальстві та аквакультурі.

Враховуючи вищезазначене, проблематика державного регулювання розвитку рибного господарства України з урахуванням впливу економічних викликів на галузь, виявлення наслідків від введення воєнного стану на формування сировинних ресурсів у рибному господарстві є актуальною.

Цілком логічним є зв'язок роботи із науковими програмами та планами. Дисертація виконана відповідно до плану наукових досліджень Національного університету біоресурсів і природокористування України, зокрема, у рамках наукових тем «Прикладна розробка новітнього організаційно-економічного механізму регулювання сталого рибальства і аквакультури через розвиток сільських територій» (номер державної реєстрації 0120U102110), «Прикладні рішення регулювання розвитку сільського та рибного господарства в умовах надзвичайних викликів для національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0122U001643), «Прикладні рішення регулювання конкурентоспроможності сільського і рибного господарства в системі циркулярної біоекономіки та викликів для національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0123U101944).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Вивчення матеріалів дисертації Романа Коновалова дозволяє констатувати достатній ступінь обґрунтованості її наукових положень, висновків і рекомендацій. Вищезазначене обумовлено використанням коректних методологічних засобів та багатою джерельною базою.

Достовірність результатів дисертації підтверджується застосуванням у процесі дослідження широкого комплексу загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, який дозволив розкрити глибинні залежності й досягти концептуальної єдності дослідження. При формулюванні теоретичних узагальнень та висновків здобувачем використано абстрактно-логічний метод, системний, структурний та діалектичний – у процесі розуміння змістовного наповнення методичного інструментарію щодо державного регулювання розвитку галузей аграрного сектору. Узагальнення зарубіжного досвіду регулювання ринку кормів для риб в аспекті галузевого розвитку у світі на засадах ресурсозбереження потребувало застосування історико-логічного методу. Економіко-статистичний та графічний методи використано при оцінці сучасного стану та тенденцій розвитку рибного господарства в Україні. При виявленні взаємозалежності рівня виробництва, імпорту та експорту різних видів риби, у процесі систематизації підходів до використання на практиці модернізованого адміністративно-правового методу регулювання через механізм проведення аукціонів і визначення ціни лота водних біоресурсів використовувався метод динамічного програмування.

Емпіричною базою дослідження стали результати наукових досліджень, виконаних здобувачем особисто або за його участю. Дисертантом опрацьовано 165 джерел наукової, статистичної та аналітичної інформації. Результати дисертації було апробовано на восьми міжнародних науково-практичних конференціях і семінарах.

Подана до захисту дисертація Романа Коновалова є самостійним, оригінальним і завершеним дослідженням, основні наукові положення, висновки та рекомендації якого є достовірними та достатньою мірою обґрунтованими.

3. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення з дисертацією Романа Коновалова та представлених супровідних документів дозволяє стверджувати, що наукова новизна дослідження полягає в системному вирішенні важливого науково-прикладного завдання, пов'язаного із обґрунтуванням теоретичних і методичних положень, практичних рекомендацій, які в сукупності вирішують важливий актуальний аспект щодо нового вирішення проблеми концептуального й методичного обґрунтування удосконалення важелів, інструментів, заходів і методів державного регулювання розвитку рибного господарства в Україні в умовах воєнного стану, розроблення відповідних рекомендацій прикладного характеру.

До основних результатів, які містять елементи наукової новизни можна віднести: збагачення основ сучасної теорії розвитку економіки та управління національним господарством при обґрунтуванні нової парадигми відносно застосування підходів щодо оцінки впливу регулювання галузевого розвитку на засадах ресурсозбереження, що дозволяє забезпечити адаптацію методів, засобів й інструментів державного регулювання розвитку перспективних секторів економіки, зокрема рибальство та аквакультуру та сприятиме інклюзивному розвитку шляхом забезпечення доступності нових робочих місць й харчових продуктів для населення, включаючи вразливі групи, осіб, які постраждали від воєнних дій, зменшенню імпортозалежності галузі, виявленню наслідків від введення воєнного стану на формування сировинних ресурсів у рибному господарстві для подолання впливу надзвичайних викликів в Україні та дає змогу забезпечити системність і комплексність у теоретичному відображенні й опрацюванні заходів удосконалення; визначення ціни лота водних біологічних ресурсів із виокремленням імперативного та диспозитивного регулювання й змішаного імперативно-диспозитивного методу, що дозволяє вибудовувати заходи державного регулювання прискореного розвитку рибальства, обчислення вагових коефіцієнтів і подальше їх прикладне використання для уникнення процесів монополізації ринку риби, що дозволило обґрунтувати основні напрями підвищення ефективності регуляторної політики в аграрному секторі економіки; визначення змістовних характеристик пріоритетних напрямів комплексного виявлення закономірностей державного регулювання рибного господарства на основі індикаторів функціонування вітчизняного і світового ринку кормів для риб, що дозволило врахувати особливості галузі через вплив сировинних ресурсів на галузеву структуру виробництва, й надало підстави надати пропозиції звільнити від оподаткування ввізним митом корми для риб для удосконалення інструментів регулювання згідно із базовими засадами Закону України від 24.03.2022 № 2142-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України й інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану», де економічне зростання узгоджене з ощадливим використанням ресурсів на основі системи показників,

що характеризують реакцію сфери рибного господарства на регулюючі заходи держави в контексті прогресу у досягненні цілей сталого розвитку.

Важливі методичні результати дисертаційного дослідження наступні:

1) обґрунтовано концептуальні підходи до розроблення заходів державного регулювання з метою визначення впливу надзвичайних викликів на рибне господарство, оскільки наслідки збройної агресії мали негативний вплив на сектор рибальства та аквакультури, що, на відміну від існуючих, обґрунтовує визначення потенційного впливу на рибні господарства, розташовані в районах близько до лінії фронту та в прилеглих районах, що потребують державної підтримки для відновлення та реконструкції зруйнованих об'єктів, включаючи сховища, складську інфраструктуру, рибні ставки, а також системи водозабору й випуску, які мають вирішальне значення для подальшого здійснення рибогосподарського виробництва;

2) розкрито методичний підхід до економічного оцінювання розміру компенсації збитків в рибному господарстві через розроблення механізму розподілу за категоріями, що дозволить вибудовувати підходи до удосконалення економічного механізму регулювання й оцінки розміру збитків у фронтових регіонах після завершення бойових дій;

3) розроблено методичний підхід до запровадження прозорих і конкурентних економічних механізмів розподілу доступу до водних біоресурсів між суб'єктами рибного господарства шляхом модернізації адміністративно-правового методу регулювання та проведення аукціонів;

4) визначені концепти дослідження впливу інструментів прямого державного регулювання через розроблені методичні підходи щодо оцінки об'єктивності впливу заходів на розвиток економічної системи в рибальстві та аквакультурі, що дає всі підстави забезпечити швидку адаптацію до вимог і положень Національної економічної стратегії на період до 2030 року з метою реалізації можливостей доступу до ринків Європейського Союзу.

У результаті глибокого аналізу предмету проведеного дослідження, здобувачем сформульовано переконливі теоретичні висновки.

4. Теоретична цінність та практичне значення наукових результатів.

Запропоновані здобувачем практичні рекомендації щодо державного регулювання розвитку рибного господарства в Україні за умов інтеграційних процесів були безпосередньо використані органами виконавчої влади, суб'єктами господарювання, зокрема:

– Українським державним інститутом по проектуванню підприємств рибного господарства та промисловості «Укррибпроект» при розробленні пропозицій, які спрямовані на забезпечення створення нової моделі функціонування рибного господарства через методичні та практичні рекомендації із застосуванням важелів і заходів регулювання

при здійсненні адаптації процедури проведення низки аукціонів для продажу права на заключення угод на спеціальне використання водних біологічних ресурсів у рибогосподарських водних об'єктах чи їх частинах, запровадження прозорих елементів економічного механізму розподілу наявного загальнодержавного ресурсу (довідка № 01/18 від 16.01.2023 р.);

– Державної установи «Методично-технологічний центр з аквакультури» Держрибагентства України при удосконаленні методичних засад діяльності в рибному господарстві з урахуванням цілей сталого розвитку й розробленні комплексу заходів розвитку аквакультури як економічного виду діяльності з пропозицією практичного застосування механізму ліцензування для подолання впливу надзвичайних викликів для України (акт № 92 від 04.09.2023 р.).

Теоретичні положення та практичні результати дослідження впроваджено в навчальний процес Національного університету біоресурсів і природокористування України, зокрема, при викладанні для студентів спеціальності 051 «Економіка» ОС «Бакалавр» навчальних дисциплін «Міжнародний аграрний бізнес», «Міжнародна економічна діяльність України», «Європейські студії», для студентів ОС «Магістр» – «Прикладні програмні рішення в економіці «Агмемод» (акт від 14.08.2023 р.).

5. Повнота викладення в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації Романа Коновалова є теоретично обґрунтованими та повною мірою висвітлені у наукових працях здобувача.

Основні положення дисертації опубліковано в 16 наукових працях, з яких 6 статей у наукових фахових виданнях України, 8 тез наукових доповідей та 2 методичні рекомендації, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Ознайомлення із представленими матеріалами, які відображають результати дослідження Романа Коновалова дозволяє констатувати, що дисертація підготовлена відповідно до вимог чинного законодавства та нормативних документів України.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація та наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не містять порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації).

Робота написана державною мовою, стиль викладення матеріалу – науковий, літературний. Текст дисертації переважно позбавлений граматичних і орфографічних помилок, а також технічних недоліків.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Відзначаючи змістовність та наукову цінність проведеного дослідження, обґрунтованість основних

положень, висновків і рекомендацій, не можна, водночас, залишити поза увагою окремі дискусійні положення:

1. У дисертації на с. 35–36 обґрунтовується, що основу зміни моделі, а також механізмів державного регулювання у рибному господарстві, зокрема в результаті створення добре структурованої організаційної схеми для впровадження політики та управлінських процесів, державного регулювання, контролю, й безпосередньо моніторингу в секторі рибного господарства становлять підходи саме до галузевого регулювання, починаючи від класичних інтервенцій до більш гнучких і закінчуючи сучасними інноваційними технологіями. На нашу думку, роль суто адаптивних технологій, які визначають рівень державного галузевого регулювання у сучасному глобалізованому світі зменшується. Натомість, роль інформаційних суттєво зростає на даному етапі розвитку.

2. Комплексний аналіз стану й тенденцій у вітчизняному рибному господарстві, а також узагальнення зарубіжних практик дозволив здобувачу сформулювати тезу щодо необхідності державної підтримки розвитку галузі рибного господарства (с. 82, 88). Водночас, обґрунтування інструментів державної підтримки секторів рибальства та аквакультури, підходи до оцінювання економічної, соціальної й технологічної ефективності його застосування залишилися поза увагою.

3. У другому розділі статистичну інформацію, що наведена на с. 90–92 та с. 115, доцільно було б подати у табличній формі або графічному вираженні. На нашу думку, це суттєво покращило б її сприйняття.

4. Дисертація мала б ще більшу науково-практичну цінність, якби автор звернув увагу на схематичне зображення заходів регулювання розвитку вітчизняного виробництва кормів задля зменшення залежності від імпорту із результатами їх застосування, зокрема і в рециркуляційних аквакультурних системах дозволило б унаочнити міжелементні зв'язки та розглянути можливості адаптації позитивного досвіду регулювання в українських реаліях, що значно покращило б якість проведених досліджень (с. 204).

5. Позитивно оцінюючи проведене в дисертації визначення збитків, заподіяних рибному господарству України внаслідок введення воєнного стану з метою стабілізації господарської діяльності та відновлення потенціалу галузі (с. 171), бажано було б в обґрунтуванні вказати інформацію про те, якою мірою враховано пропозиції здобувача, зокрема в розрахунку обсягів компенсації для господарств аквакультури. Представлення вищезазначеної інформації дозволило б більш чітко ідентифікувати фактори та ступінь їх впливу на динаміку запропонованих в роботі показників та посилення державної підтримки й сприяння регулюванню розвитку сектору аквакультури через реалізацію інноваційних проєктів і програм.

Підсумовуючи вищезазначене, необхідно констатувати, що наявні в дисертації дискусійні положення значною мірою характеризують авторській підхід до дослідження питань щодо забезпечення державного регулювання розвитку рибного господарства в Україні й не знижують її загальної позитивної оцінки.

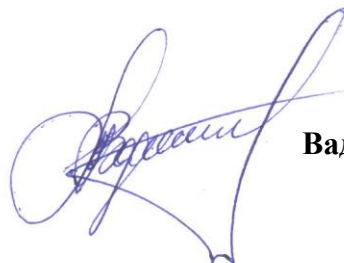
7. Дотримання академічної доброчесності. Аналіз дисертації та наукових публікацій Романа Коновалова, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не дає підстав констатувати допущення ним порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Дисертація виконана самостійно з поетапною публікацією проміжних результатів дослідження, що відображені автором у наукових статтях, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій. Використані ідеї, результати та тексти публікацій інших авторів у процесі дослідження мають належні посилання на відповідні джерела.

8. Загальний висновок щодо відповідності роботи встановленим вимогам. Дисертація Коновалова Романа Ігоровича на тему: «Державне регулювання розвитку рибного господарства в Україні» є самостійним, завершеним дослідженням, в якому запропоноване нове вирішення важливого наукового завдання, яке полягає в обґрунтуванні науково-методичних основ, теоретичних положень і розробленні комплексу практичних заходів щодо забезпечення державного регулювання розвитку рибного господарства в Україні. Поставлені здобувачем завдання дослідження вирішені, а мета досягнута. Дисертація виконана на високому теоретико-методичному рівні, має наукове та практичне значення. Матеріал дисертації викладено логічно і послідовно, результати дослідження є достовірними, твердження автора є аргументованими та повною мірою обґрунтованими. Публікації висвітлюють основні результати проведеного наукового дослідження.

Актуальність та рівень вирішення поставлених завдань, новизна й ступінь обґрунтованості винесених на захист наукових положень відповідають галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», а дисертація – вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341

від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а її автор – Коновалов Романа Ігорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент
проректор з науково-педагогічної роботи,
міжнародної діяльності та розвитку,
професор кафедри економіки
Національного університету біоресурсів
і природокористування України,
доктор економічних наук, професор

Вадим ТКАЧУК

